

In het *Vierde* en *Vijfde Hoofdstuk* wordt de vermoedelijke oorzaak van de uitbreiding der ziekte nagegaan; de aannemelijkheid wordt aangetoond van eene uitbreiding door het verkeer, als zijnde zulks bevestigd in 129 van de 196 aangetaste plaatsen. Aangaande de meerdere of mindere waarschijnlijkheid van deze uitbreiding, door besmetting, lezen wij (p. 145): „De omstandigheid, dat iemand ziek wordt, die eenigen tijd vroeger in eene besmette plaats heeft verkeerd, kan voor de besmettelijkheid der cholera of, om duidelijk te zijn, voor de stelling, dat het cholera-gif door cholera-ziekten wordt voortgebracht, op zich zelf geen bewijs leveren.

„Eerst dan, wanneer het uitbreken der ziekte bewezen is bij hen, die in eene tot dusverre gezonde plaats met zieken in aanraking hebben gestaan, die of reeds ziek uit eene besmette in eene gezonde plaats gekomen waren, of althans spoedig na hunne terugkeering aangetast zijn geworden, — eerst dan is het feit bewezen, dat de eerste zieke eene stof of de kiem eener stof met zich omdroeg die, door anderen opgenomen wordende, bij hen dezelfde ziekte verwekte.” In vele gevallen was besmetting door kleederen, beddegoed enz. zeer waarschijnlijk; zoodanige ziektevoortplanting scheen echter zeldzamer dan die door het verkeer met lijders aan cholera, cholera of cholera-diarrhoea: het vermogen van beide laatstgenoemde ziekten om cholera te doen ontstaan openbaarde zich ook in Mecklenburg.

Als bijkomende oorzaak der epidemie-verbreding wordt alles opgeteld, dat vooral in choleralijden het onderwerp der onderzoekingen is geweest; de Schr. zegt over den invloed van een en ander niet tot eene bepaalde meening te zijn gekomen.

Aangaande den stand van het grondwater zijn bijna geene waarnemingen geschied: wat betreft het meerdere of mindere voorkomen der ziekte in streken, in hoogte en in samenstelling verschillende, en zulks in verband tot de Pettenkofer'sche theorie over den invloed der excreten, meent Dr. A. dat het nog ontijdig is, ten opzichte dezer theorie een bepaald oordeel te vellen, al scheen ook menig geval haar te bevestigen. Als begunstigende momenten worden voorts slecht drinkwater, slechte woningen, enz. genoemd; de zondags-vermakelijkheden schenen zonder invloed te zijn.

Volgens zijne waarnemingen meent Dr. A. de incubatie-tijdruimte als van twee tot drie dagen te mogen aannemen.

In *Hoofdstuk VI* wordt de prophylaxis behandeld, hetgeen in dit opzigt kan gedaan worden en in Mecklenburg geschied is. Opheffing van alle verkeer met besmette plaatsen, straten of huizen, wordt afgeraden, — evenzoo het plaatsen van een waarschuwend teken aan den ingang der huizen, omdat het eerste niet zoude kunnen worden volgehouden, omdat beide aanleiding kunnen geven tot het geheim houden der ziekte. Aangeprezen wordt daarentegen de opheffing van het onnoodig verkeer. — Moge hetgeen hier afgeraden wordt, zulks niet voor alle plaatsen verdienen, — de hier aangeprezen maatregel mag wel van weinig kracht geacht worden. — Voorts wordt de nuttigheid aangetoond van de verwijdering der gezonden uit de besmette woningen, alsmede die van desinfectie: in beide gevallen, zegt de Schr. met regt, behoort men ook de aandacht te vestigen op de door cholera en cholera-diarrhoea aangetasten; tevens wijst hij op de noodzakelijkheid dat het desinfecteren toegepast worde op elk besmet voorwerp, en dat het op voldoende wijze worde verrigt.

Eindelijk wordt nog gesproken over de wenschelijkheid van het *tijdig* aanwenden van alle prophylactische maatregelen, zoowel vóór als bij het naderen der ziekte (onder deze worden o. a. gerekend, zorg voor genoegzaam ijs ten dienste der lij-

ders, — maatregelen tegen alle kwakzalverijen), omdat het voor velen hunner, als de ziekte zich reeds vertoont, *te laat* is.

Het *Achtste* of *Laatste Hoofdstuk* bevat dertig gevolgtrekkingen, de slotsom van het waargenomene, — wier mededeeling hier echter te uitvoerig zoude wezen.

Het bovengenoemde geschrift (een boekdeel van 271 bladzijden, en een Atlas) behelst wel is waar geene nieuwe waarnemingen aangaande oorzaken of tegenmiddelen der cholera, het geeft evenwel bevestiging aan menige vroegere waarneming. Al kunnen wij met eenige beschouwingen over prophylactische maatregelen ons niet vereenigen, — al hadden wij in het Hoofdstuk over de oorzaken een en ander gewenscht te vinden dat wij moeten missen, wij meenen dat in dit geschrift veel kan gevonden worden tot uitbreiding der kennis van de oorzaken, — veel ook dat zal kunnen bijdragen om de overtuiging te doen ontstaan of te bevestigen, dat hygieinische maatregelen, toegepast vóór en niet veronachtzaam gedurende choleralijden, menig menschenleven kunnen redden.

's Hage.

Dr. C. P. P. KOOLHAAS.

INGEZONDEN STUKKEN.

TOELICHTING EENER GEREGETELIJK-GENEESKUNDIGE BE-
OORDEELING DOOR DE PROVINCIALE COMMISSIE VAN
GENEESKUNDIG ONDERZOEK EN TOEVOORZIGT IN
ZEELAND.

Audi et alteram partem.

Op bl. 369 van dit Tijdschrift komt een artikel voor, waarop het bovenstaande motto ten volle toepasselijk is. Immers, zoo als de genoemde geregetelijk-geneeskundige beoordeeling daar luidt, zou zij een doorslaand bewijs leveren, dat in de door de Officieren van gezondheid; d. W. en v. V. opgemaakte processen-verbaal, in zake van verwonding en lijkschouwing van den persoon F. W., alle regelen van geregetelijke geneeskunde uit het oog verloren zijn, of liever, dat de stellers daarvan geen het minste denkbeeld hadden, terwijl de Provinciale Commissie naauwgezet aan de eischen van dien tak der wetenschap bij de beoordeeling voldaan zou hebben. De ondergeteekenden nemen de vrijheid, om van hunne zijde, en van hun standpunt, de besproken zaak toe te lichten, op den voorgrond stellende dat zij nooit hebben gemeend, de bij de beoordeeling medegedeelde processen-verbaal, als volledig geregetelijk-geneeskundige bewijsstukken te willen doen doorgaan. Wilden zij dit, dan zou het oordeel der Commissie, hoe scherp ook, wat den vorm dier Processen-Verbaal betreft billijk wezen. Als volledige bewijsstukken zijn zij door hen niet kunnen afgegeven worden, daar die door den Heer fungerenden Fiscaal bij den Zeekrijgsraad te Vlissingen niet van hen zijn gevraagd.

In den nacht van 11 op 12 December, werd de hulp van den wacht hebbenden Officier van Gezondheid v. V. gevraagd, ten behoeve van eenen, in eene vechtpartij verwonden matroos van Z. M. Marine, in een vlak bij het Garnizoenshospitaal gelegen publiek huis. Hij begaf zich derwaarts, liet den gewonde overbrengen naar het Hospitaal, deed den Officier van Gezondheid d. W., belast met de behandeling der chirurgische afdeling, waarschuwen, en dresseerde, na het aanbrengen der eerste hulp, het proces-verbaal, (medegedeeld sub n°. 2, op bovenaangehaalde bladz.), ter voldoening aan eene gewone, *niet*

geregtelijke, maar *militaire* bepaling. Dit stuk werd op de daarop volgende morgendienst ter hand gesteld aan den Heer Eerstaanwezend Officier van Gezondheid, door wien het, na inzage, ter kennisgeving werd gezonden aan den Heer Garnizoens-Kommandant.

De Eerstaanwezende Officier van Gezondheid ontving daarop den volgenden dag, des avonds, van gemelden Kommandant het aangehaalde stuk terug, met onderstaande Missive:

n°. 132. Vlissingen, den 13den December 1860.

„Onder terugzending van het proces-verbaal, mij geworden, bij uwe missive van gisteren, en naar aanleiding van een schrijven van den Heer fungerend Fiskaal bij den Zeekrijgsraad, van heden n° 879, heb ik de Eer U Wel Edel Gestrenge te verzoeken door de *betrokken* Officieren van Gezondheid, *dit stuk* zoodanig te willen doen *aanvullen*, dat daaruit positief blijke, of de toegebragte wonden volstrekt doodelijk waren, en ook den dood ten gevolge hebben gehad, dan wel, of het overlijden aan andere bijkomende oorzaken is toe te schrijven.”

„Met verder verzoek, daarna dit stuk wel aan mij te willen retourneren.”

Ter voldoening aan den inhoud dezes, gingen ondergeteekenden op last van den Heer Eerstaanwezend Officier van Gezondheid over tot het doen der lijkshouwing en hebben zij hunne bevinding opgemaakt, in overeenstemming met het in de missive, verzochte, in zoo verre echter afwijkende, dat zij een officieel afgegeven stuk, niet aangevuld, maar een tweede bewijsstuk afgegeven hebben.

Dat zij, na bovenstaande uitnodiging van de bevinding geen model visum repertum afgaven, kan wel geene verwondering baren, daar zij zich toch vooraf bewust waren dat hun rapport in foro justitiae van nul en geene waarde zou beschouwd worden, omdat zij:

1°. als behandelende Geneesheeren, onbevoegd waren, tot het doen der sectio legalis;

2°. niet beëdigd waren;

3°. de identiteit van het geseceerde ligchaam, noch tijdens het verrigten der autopsie, noch vroeger of later door eenig persoon van wege den Zeekrijgsraad was geconstateerd geworden.

Zij bepaalden zich dus tot het officieel gevraagde, en gelooven daarmede aan hunne verpligting te hebben voldaan.

Zoo is de toedragt der zaak. Heeft de Commissie geene andere bescheiden dan de door haar opgegevene van den Heer fungerenden Fiskaal ontvangen, dan kunnen zij aannemen, dat zij ter goeder trouw heeft gedwaald, door afgegeven verklaringen, welke, wegens andere oorzaken, eene bepaalde rigting hadden ontvangen, te beoordeelen als een volledig visum repertum. Het verwondert hun echter, in dat geval, dat door gemelden Heer fungerend Fiskaal, de boven door ons medegedeelde uitnodiging van den Heer Garnizoens-Kommandant, ook niet aan de Commissie is overgelegd, welke mededeeling welligt een grooten invloed in dezen zou uitgeoefend hebben, even als zulks op de verslagen der ondergeteekenden het geval is geweest. Zij herhalen dat de Heer v. V. geen *geregtelijk*, maar een *militair* rapport heeft afgegeven, opgemaakt onmiddellijk na het aantbrengen der eerste hulp. Daarin kon moeilijk opgave geschieden der ziekteverschijnselen tusschen het plegen der daad en den dood des verslagenen, evenmin als eene opgave der middelen ter geneezing aangewend. Daarna is gevraagd eene aanvulling van dat stuk, waardoor verbalisanten, schijnbaar vooringenomen welligt, zich uitsluitend tot de toegebragte verwonding, als *causa mortis* moesten bepalen, terwijl de verklaring, dat bij de lijkshouwing verder *niets* is aangetroffen, dat heeft kunnen

bijdragen tot het ontstaan van den dood of tot verhaasting daarvan, bij eenen onpartijdige toch niet de overtuiging zal doen ontstaan, dat noch hersen- noch borstholte zijn geopend. Men weet hoe schoon dit op het papier schijnt, hoe moeilijk het dikwijls in praxi is, de uitgestorte hoeveelheid bloed te bepalen, vooral wanneer, zoo als hier het geval was, het bloed deels gesteld, deels vloeibaar, bij de opening der buikholte gedeeltelijk wegvloede, gedeeltelijk in buik- en darmholte aanwezig was, terwijl ook, na de verwonding, door de wondopening en door bloedige stoelontlasting, eenige hoeveelheid daarvan was verloren gegaan. Bij dit aangehaalde nog eene vraag: zou de verwonde, bij kwetsing der groote, in de buikholte gelegene bloedvaten, nog negen uren geleefd hebben?

Het volgende zij hun nog vergund mede te deelen. Nu ongeveer eene maand geleden, woonde een der ondergeteekenden eene Sectio legalis bij, als behandelend Geneesheer, waarbij een lid der Provinciale Commissie mede aanwezig was. De uiterlijke omstandigheden tot waarschijnlijke aanleiding van den dood des verwonden waren dezelfde: vechtpartij en verwonding in een publiek huis. De lijder had daarna vrij wat langer geleefd, als in het boven bedeeldegeval; de *Causa mortis* was veel minder absoluut aan te wijzen, dus konden voor de hersenen in ruime mate dezelfde consideratiën gelden, en toch is hier de hersenholte ongeopend gebleven. Zou dat lid der Provinciale Commissie bovenstaande beoordeeling mede opgemaakt, of zelf gelezen hebben?

Dat eene dergelijke beoordeeling hun onaangenaam moest aandoen, zal wel ieder begrijpen. Zoo als wel meermalen in de geregtelijke geneeskunde het geval is, moesten ook hier de geneeskundigen den last dragen, die in dit geval, het gevolg was van het afwijkende, bij het uitnoodigen tot het bewerkstelligen eener lijkbevinding, voorgevallen. Zij laten verder het oordeel over het *al* of *niet* wettige van het in druk geven van bescheiden, in geregtelijke zaken geleverd, aan deskundigen, alsmede over het heusche en onheusche dier handeling aan het geneeskundig publiek over.

De Officieren van Gezondheid der 2de en 3de klasse

DE WIL.

H. D. VAN VIERSSEN.

B E R I G T E N .

BINNENLAND.

† De lezers van het Tijdschrift zullen zich herinneren de bedenkingen, die van wege de Maatsch. t. bev. der Geneeskunde op enkele punten in het Wetsontwerp betrekkelijk de Nationale Militie aan de Wetgevende magt zijn kenbaar gemaakt. Dat de Regering daarop acht heeft geslagen en aan welke dier opmerkingen zij al of niet gevolg heeft willen geven, kan blijken uit de Memorie van Beantwoording van het Verslag der Rapporteurs uit de Tweede Kamer over dit wetsontwerp. Zie *Bijlage van de Staatscourant*, vel 224 en volgende.

Gelijk men weet hadden wij namens de Maatschappij bedenking tegen de zamenstelling en aanwijzing van het Geneeskundig personeel, dat den Militieraad en de Gedeputeerde Staten zou bijstaan. Terwijl de Regering dat aan een militairen en een Burger-Geneeskundigen wil opdragen, drongen wij er op aan, dat nevens den Militairen Geneeskundigen twee Burger-Artsen, een Genees- en een Heelkundige, de keuring zouden verrigten. De Regering kan zich daarmede volstrekt niet vereenigen; zij stemt niet toe, dat het zoo geheel in den geest